

*design*unlimited

YILDA İKİ DEFA YATIMI ANIR, PARA İLE SATILMAZ, SONBAHAR 2018, SAYI: 5, YIL: 3. KAPAK: WILLIAM KENTRIDGE, THE HEAD AND THE LOAD

Sosyal değişim için tasarım

Temas noktaları oluşturmak

ALPER DERİNBÖĞAZ, FOTOĞRAF: ÖZKAN ÖNAL

Mimar Alper Derinboğaz ile İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın gerçekleştirdiği 4. İstanbul Tasarım Bienali'ne paralel olarak Versus Art Project'te yer alan ve 13 Ekim'e dek devam edecek olan Space Graph isimli kişisel sergisi üzerine konuştuk

Röportaj: Nazlı Yayla

Zaman ve mekân kavramları arasındaki bilimsel ilişkiyi mimarlık üzerinden değerlendirmeyi hedefleyen bir sergi *Space Graph*. Nereden yola çıkıyorsunuz, serginin meselesi nedir?

Mimar olarak biz aslında statik, bitmiş şeyler üzerine çalışıyoruz. Zaman ve yer çekimiyle bir derdimiz var. Zamanı aşan, çağları atlayan eserler bırakma gibi bir nosyonu var mimarlığın. Ama bu belki de bir illüzyondur. Bu anlamda bu sergide dinamik, zaman içinde evrilen ve değişip dönüşen işler nasıl üretebiliriz ya da işin içine zaman boyutunu nasıl katabiliriz diye kendimize sorduk ve bunu denemeye çalıştık. Bütün işler zaman boyutuyla nesnelere bir araya gelmesinden türetilmiş şeyler.

İçinde bulunduğumuz dönem özel bir terimle adlandırılıyor: Antroposen. 60 milyon yıldır Dünya üzerinde yaşayan bir canlı popülasyonu var ve insanoğlu aslında bu sürecin çok küçük bir bölümünde ortaya çıkıyor. Sonra da Dünya'yı deformasyona uğratacak şeyler ortaya koyarak jeolojik etkiler yaratan bir canlı türü oluyor. Bu anlamda zamana bakışımız farklılaştı veya farklılaşmaya başlamalı diye düşünüyorum. Zamanı sadece insanın yaşadığı dönem olarak ele almaktan ziyade evrendeki bazı şeylerin oluş şeklini de kapsayacak şekilde kapsayacak biçimde görmeye başladık. Hani edebiyatta, filmde, *sci-fi* kültüründe sıkça işlenen bir konudur; insanlığın sonu gelir ve farklı bir evre başlar. Bizim de insan

olarak zaman ölçeğine bakışımız biraz deforme olmaya ve genişlemeye başladı. Aslında hiçbir şey kalıcı değil. Sadece bizim insan ölçeğimizde kalıcı gibi görünüyor olabilir. Bu anlamda da hep statik ve bir anda algılayabildiğimiz fiziksel ve üç boyutlu dünyayla uğraşan mimarlığın ötesinde neler oluyor onu merak ediyoruz ve bu sergi de bu meseleden yola çıkıyor.

Ele aldığın, üzerine kafa yordüğün meseleler üzerinden sergideki *Matter* isimli işten bahsedebilir misin biraz?

Matter aslında matematikte *shadow theorem* denilen, üç boyutlu objeleri hareket ve zaman boyutunda ifade etmek için kullanılan bir araç. Dördüncü boyutu işine katan, onugörselleştirmeye, fiziksel ve algılanabilir hale getirmeye çalışan bir teori. Prizmanın dönüşünü simgeleyen ve prizmanın hareket katmanını gösteren bir gölgenin oluşması. Fizik ve matematikte zaten "Zamanla ilgili bir algı mıdır? Deneyimin bir parçası mıdır? Yoksa fiziksel olarak gerçekliği olan bir şey midir?" gibi tartışmalar süregelir. Edwin Abbott Abbott, *Flatland* isimli kitabında da bahseder: Bir noktayı alıp uzatıyorsunuz çizgi oluyor; çizgiyi alıp genişletiyorsunuz dörtgene dönüşüyor. Dörtgeni yükselttiğiniz zaman üç boyutlu bir objeye dönüşüyor. Ama üç boyutlu objeyi yükselttiğiniz zaman dönüştüğü dört boyutlu objeyi ve sonraki boyutları algılayamıyoruz. Kısacası, Kartezyen düzlemde ve denklemlerin içinde gördüğümüz

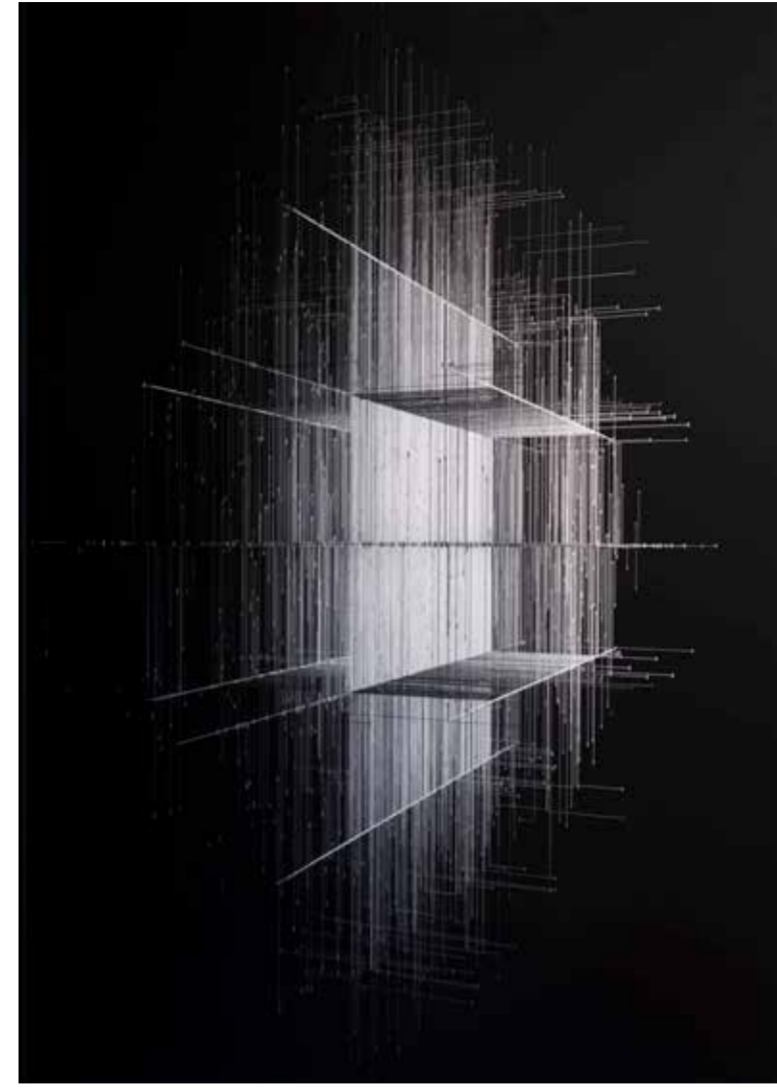
fiziksel veya elle tutulur olmayan şeyleri tam tersine taşıyıp, bir mekân içerisinde yer alan şeylere dönüştürmeyi istedik, merak ettik.

Bu bahsettiğin meseleler aslında 4. İstanbul Tasarım Bienali'nin alt başlıklarından *Zaman Okul* ile ilişkili...

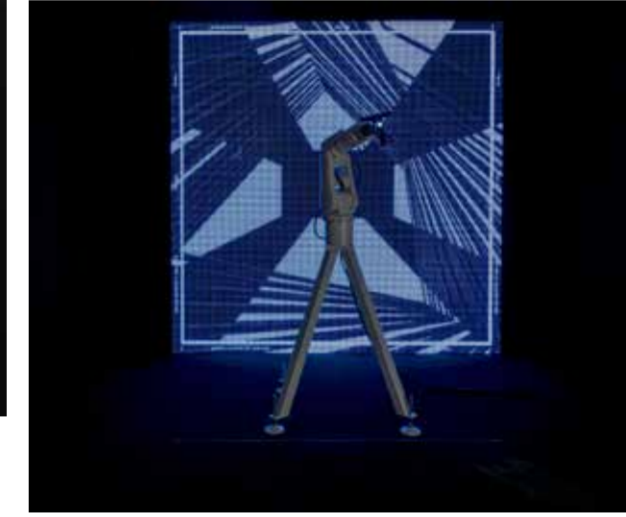
Jan Boelen'in oluşturduğu temaları öğrenince fark ettik ki bizim zaten ilgilenip üzerine zaman harcadığımız meseleler güncel olarak herkesin kafa yordığı, belirsiz ve üzerine çalışmak için iyi alanlar. Bazen işler farklı dönemlerde üretilmiş oluyor, farklı zamanlarda farklı şeyler söylenmiş oluyor. Ama algıladığımız ve içinde bulunduğumuz çağda bütün bu konulara yeniden baktığımız vakit yeniden anlam kazanıyor. Mesela başlı başına okul meselesi. Okul artık var mı, okul adında bir şey olacak mı?

Sizin için sergiler o zaman üzerine kafa patlattığınız projelerin bir laboratuvarı ya da ara durağı mı gibi mi oluyor?

Bizim stüdyo içinde kafa patlattığımız, denediğimiz fakat bir projede uygulamayacağımız, malzeme ve üretim olarak denemek istediğimiz şeyler oluyor. Ve evet, sergi laboratuvar gibi. Mesela sergideki metal alaşımlar, çok sert ve katı bir maddeye kağıt gibi mukavemsiz bir malzeme etkileri ve özellikleriyle oluştursak nasıl olur diye düşündüğümüz ama deneyemediğimiz şeyler. Mimarlıkla sanatı hiyerarşik olarak ayıran veya önceliklendiren bir yaklaşımım yok. Hatta ikisini

SPACEGRAPH SERGİ GÖRÜNTÜSÜ, FOTOĞRAF: KAYHAN KAYGUSUZ, VERSUS ART PROJECT İZİNİYLE

16. VENEDİK BİENALİ FREESPACE, MICHAEL MALTZAN, STAR APARTMENTS, 2018

de bir bütün olarak görüyorum. Sadece ölçekleri farklı.

Ölçek demişken sanat ve mimarlık arasında gidip gelebilmek çok şey katıyor bize diye düşünüyorum. Tipik olarak insan ve an merkezli bir algı var dünyamızda. Ancak *masterplan* ölçeğine çıktığınızda, küresel finans kurumlarıyla temas ettiğinizde veya çok basit bir metal levha ile uğraşırken her şeyin arasında evrensel bağları arıyoruz. Şahsen her şeyin arasında kaçınılmaz olarak çeşitli bağlar olduğuna veya oluşabileceğine inanıyorum. Ölçekler arası çalışırken küresel ısınmanın veya eşitsizlik gibi çağımızın kronik ve devasa sorunlarının sebebinin birbirimizden bağımsız olarak bizler olduğumuzu görememek çok zor.

***Design for social change*, yani "sosyal dönüşüm için tasarım" anlayışı, 2019 yılında açılması planlanan İstanbul Kent Müzesi'ni tasarlarken ne şekilde seni yönlendirdi?**

Mimari zaten toplulma çok iç içe ve bütüncül bir alan. Yaptığın her şey birebir insanların yaşam biçimlerini ve çevreyi algılama şekillerini değiştiriyor, yönlendiriyor. Churchill'in bir sözü var hatta "*We shape our buildings, thereafter they shape us*" (Biz binaları şekillendiriyoruz, sonra da binalar bizi) diye. Bu sebeple projelerimizin sosyal bir yapıyla olan ilişkisine çok dikkat ediyoruz. Mesela kamusal bir alan yaptığımız zaman — burada İstanbul Kent Müzesi'ni ele alalım — objenin

sergilenmesi kadar insanların karşılaşma ve bir araya gelme alanlarını önemsiyoruz. Bizde meydan kültürü pek olmasa da başka mimari unsurlar var. İnsanların bir araya gelebilmeleri için başka buluşma alanları, avlular ve ara sokaklar gibi mimari araçları sıkça kullanıyoruz ve temas noktaları oluşturmayı hedefliyoruz. Çünkü gündelik hayatta ne kadar az bir araya gelirsek dijital hayatta da o kadar *perception bubble* dediğimiz izole alanların içinde kalıyoruz. Gerçekten karşılıklı bir anlayış getirebilmek için ender fiziksel mekânlar üreten branşlardan bir tanesi mimarlık ve biz de sosyal boyutunu önemsiyoruz.

Peki bu toplumsal değişime yönelik tasarım anlayışını özel mekânlarda ne şekilde uyguluyor ve sürdürüyorsunuz?

Öncelikle bu serginin amacı iki sene önce başlayan Genç Mimar Programı için fon yaratmak. Harvard' da yüksek lisans yapan bir öğrencimiz ile başlayan bu program iki senede bir aynı şekilde bir öğrencinin mimarlık pratiğindeki deneysel yaklaşımına ve araştırma odağına yönelik olarak veriliyor. Yeniliğin korumamız gereken en önemli saflardan biri olduğunu düşünüyorum. Çünkü yeni araçlar veya teknikler kullanım amaçları doğru belirlenmediği sürece eşitsizliği ve çevresel dengeyi bozan şeyler olarak kullanılmaya devam edilecek. Bu anlamda yenilikleri doğru niyetler etrafında yönleneceğini umarak bu fonu başlattık. Mimari anlamda ise *co-living* dediğimiz, çok

küçük ünitelerden oluşan bir konut projemiz var şu anda tamamlanmak üzere olan. Bir dönemin lüksü sayılan apartman tipolojisinin güncel dünyada nasıl bir şeye denk geleceği üzerine çalıştığımız çok küçük üniteler bunlar. Artık yaşamak için o kadar da büyük alanlara ihtiyacımız yok. Zaten ev aslında şehre dönüşmüş bir şekilde, mutfağın artık bir restoran olabilir ya da salon veya oturma odan da bir kafeye dönüşebilir. Evin dışlaştığı bir dönem. Son dönemde *co-working* sıklıkla karşımıza çıkıyor ve aşınayız artık. Fakat *co-living* nasıl olur? Belli olanakların ortak kullanıldığı, tek bir lokasyona bağlı kalmadığın, belki dünyanın farklı yerlerinde ama aynı ağın parçası olarak yaşayabildiğin konutlar olabilir mi? Bir yere veya etrafımızdaki fiziksel durumlara ne kadar bağılıyız, bunun sınırlarını deneyen bir proje oluyor.

Peki şu sıralar *design for social change* anlayışının etkileyici bir uygulamasına örnek olarak aklına gelen iyi bir proje var mı?

Aklıma 16. Venedik Mimarlık Bienali'nde yer alan, Michael Maltzan'ın *FREESPACE* başlıklı Los Angeles'ta evsizler için tasarladığı konut projesi geliyor. Maltzan minimum masrafa yönelik bir proje geliştirmektense yaşam alanlarını orada yaşayacak insanlar için iyi ve konforlu zaman geçirip, sosyal olarak dönüşebilecekleri bir yer olarak tasarlamıştı.